

УДК 37.091.12.011.3-051:6-047.22
DOI 10.31494/2412-9208-2019-1-3-42-48

CONTENTS CHARACTERISTICS OF THE CONCEPT OF PROFESSIONAL COMPETENCE

ЗМІСТОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ ФАХОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Nataliya NAHORNA,

Graduate student

<https://orcid.org/0000-0003-0017-9496>

tala.nagorna@gmail.com

*Poltava National V. G. Korolenko
Pedagogical University*

✉ 2 Ostrogadsky St.,
Poltava, 36000

Original manuscript received: October 01, 2019

Revised manuscript accepted: December 11, 2019

Наталія НАГОРНА,

аспірант

*Полтавський національний
педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

✉ вул. Остроградського, 2
м. Полтава, 36000

ABSTRACT

The article analyzes the scientific sources on the interpretation of the terms "competence" and "competence" in the theory of education. The results of the analysis of different approaches of foreign and domestic researchers to interpret the concepts of "competence", "competence" and "professional competence" are substantiated. According to the normative documents, today there is a need to introduce a competent approach to the field of education, the newest methods and technologies of training, innovative approaches to training future specialists in terms of not just a set of knowledge, skills but also as a set of competences and abilities of a graduate to realize work tasks. Given the growing demand for young competent professionals in today's job market, most scholars emphasize the need to train them on the basis of a competency-based approach.

Subject technological and technological competence develops in object-transformative design and technological activity. Actually for this reason, the basic core of modern labor training in the main school is the design and technological activity as a universal method of cognition and transformation of reality: from thought to its realization. In the course of this work creative thinking of students is formed, their ability to solve problems in various fields of activity. The key educational product of any student in the course of labor training is the developed design and technological competence – the conscious possession of methods and operations of design and technological activities for the effective solution of the problem (creation and production of the object of labor) in social and communicative interaction with others.

Key words: *competence, competence, knowledge, skills, skills.*

Вступ. Мета сучасної освіти – підготовка кваліфікованих, компетентних фахівців, затребуваних сучасним ринком праці. Тому якість освіти є вагомим фактором у досягненні цієї мети. У законі України "Про вищу освіту" зазначено, що "вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей,

інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти" (закон України "Про вищу освіту", 2019).

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті визначено, що одними із завдань держави є "розвиток творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості, підготовка кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння та впровадження наукоємних та інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці" (Терещук, 2006: 8). Процеси проектування технологій як форм організації сучасного виробництва і трудового навчання в основній школі дає глибинне розуміння визначеної в Державному стандарті мети сучасної технологічної освіти щодо формування і розвитку проектно-технологічної компетентності для реалізації творчого потенціалу учнів та їхньої соціалізації в суспільстві (Мачача, 2015: 3). Це спонукає до з'ясування сутності фахової компетентності як предмета наукового дослідження та визначення понятійного апарату, її складових.

Методи та методики дослідження. У процесі написання статті застосовувалися методи теоретичного узагальнення та системного аналізу.

Результати та дискусії. Особливу значущість у сьогодинішніх умовах змін вищої освіти знаходить проблема формування високочасної компетентності співробітників, здатних до самостійності, ініціативності, нестандартного мислення, які мають прагнення і вміння щодо навчання впродовж життя. Насамперед розглянемо понятійний апарат формування фахової компетентності. Термін "формування" в перекладі з латинської мови "formo – утворюю", а у словнику психолого-педагогічних понять і термінів трактується як "становлення людини як особистості, що відбувається в результаті розвитку та виховання і має певні ознаки завершеності; створення чогось (думки тощо)" (Арванітопуло, 2006). Оксфордський тлумачний словник з психології за редакцією А. Ребера визначає термін "формування" як "поступове створення оперантної поведінки, за допомогою підкріплення послідовних кроків, що наближають до бажаного результату" (Оксфордський тлумачний словник по психології, 2003). Отже, як бачимо, діапазон характеристики терміна "формування" доволі широкий. На нашу думку, "формування" є процесом створення та/або розвитку певних якостей особистості, що закладені заздалегідь.

Наступним терміном для розгляду в нашому дослідженні є "компетентність". Витоками компетентнісного підходу є північ Сполучених Штатів, сфера професійного відбору як реакції на розповсюджену практику застосування стандартних психометричних тестів властивостей особистості. Після публікації в журналі "Американський психолог" в 1973 році статті Д. Мак-Клеланда "Тестувати компетентність, а не інтелект", що стала визначним явищем, компетентнісний підхід набув великої кількості прихильників у різних освітніх структурах. Етимологія слів "компетентність" і "компетенція" походить з лат. "competentia, від competens (competentis) –

належний, відповідний, здібний, досвідчений, знаючий", а також "competentia" від "competo – досягаю, відповідаю, підходжу" (Белкин, 2004).

Такі поняття як "компетентність", "компетенція", "компетентний", "ключові компетенції" тощо, за свідченням українських науковців О. Коберника, В. Лозової, О. Пехоти (Коберник, 2008; Лозова, 2002; Пехота, 2002), з'явилися в педагогічній лексиці не в результаті саморозвитку, а були запозичені із зарубіжної педагогіки. Ключовими поняттями в компетентнісному підході є "компетенція" і "компетентність". Роками розглядаються питання щодо правильності визначення і порівняння цих понять. Для зручності порівняння в таблиці 1 наведемо визначення та тлумачення понять "компетенція" і "компетентність" різними дослідниками.

Таблиця 1

Тлумачення понять "компетенція" і "компетентність"

Поняття "компетентність"		
Дослідник, джерело	Посилання	Зміст тлумачення
Енциклопедія освіти	Енциклопедія освіти, 2008: 408	"Компетентність у навчанні (коло питань, в яких людина добре розуміється) набуває молода людина не лише під час вивчення предмета, групи предметів, а й за допомогою засобу неформальної освіти, внаслідок впливу середовища тощо".
А. Хуторський	Хуторський, 2002: 153	"Компетентність – це сукупність особистісних якостей учня (ціннісно-сміслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей), зумовлених досвідом його діяльності у певній соціально і особистісно значущій сфері.
Поняття "компетенція"		
Енциклопедія освіти	Енциклопедія освіти, 2008: 409	"Компетенції – відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки учня, необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері, тобто соціально закріплений результат".
А. Хуторський	Хуторской, 2002: 152	"Освітня компетенція – сукупність взаємозв'язаних смислових орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня по відношенню до певного кола об'єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особисто і соціально значущої продуктивної діяльності.

До сьогодні у світовому освітньому товаристві немає чіткого визначення понять "компетенція" та "компетентність", які б однозначно пояснювали їх застосування та надання характеристик. У

науково-педагогічній літературі "компетенція" трактується як "сфера інтересів чи повноважень певного органу або посадової особи"; "коло питань, з яких особа володіє знаннями і досвідом" (Акимова, 1973; Хаялиева, 2012); "добру обізнаність у чомусь" (Педагогічне проектування, 2009). Також "компетентність" визначають як "сукупність знань та умінь, необхідних для ефективної праці: уміння аналізувати, передбачати наслідки фахової діяльності, використовувати інформацію" (Никифорова, 2007); "володіння людиною відповідною компетенцією, що містить її особисте ставлення до себе та предмета діяльності" (Указ Президента України "Про Національну доктрину розвитку освіти", 2002); "володіння знаннями, що дозволяють судити про що-небудь" (Гребенкіна, 2000).

Із зазначеного вище ми можемо зробити висновок, що "компетенції" притаманні такі характеристики, як знання, уміння, обізнаність з чимось, досвід, фахова відповідність, а також здібності (вміння) для виконання конкретної діяльності. "Компетентність" – це можливість та ефективність її виконання. Розглянемо різні підходи до визначення терміна "фахової компетентності":

1. перший підхід можна умовно назвати "практичним", оскільки він ґрунтується на визначенні задач й очікуваних результатів. Представники британської психології праці, як правило, дотримуються "практичного" підходу, згідно з яким "професійні компетенції" – це здатність діяти відповідно до стандартів виконання роботи;

2. другий – "особистісний", оскільки у фокусі – якості людини, що забезпечують успіх у роботі. Зокрема, американські спеціалісти у сфері психології праці, як правило, є прибічниками "особистісного" підходу. Вони визначають поняття "професійна компетентність" якостями особистості або знаннями, уміннями, здібностями, й використовують аббревіатуру KSAO: знання (knowledge); уміння (skills); здібності (abilities); інші характеристики (other) (Енциклопедія освіти, 2008). Як бачимо, незалежно від підходу знання при формуванні фахової компетентності майбутнього фахівця є основними.

Висновки. Учитель трудового навчання має досконало оволодіти проектно-технологічними знаннями з дисципліни, а також вільно орієнтуватися в суміжних щодо свого предмета галузях науки. На нашу думку, "фаховою компетентністю" є здібність результативно застосовувати симбіоз з таких фахових показників, як знання, уміння, навички, досвід, здібності в процесі певної діяльності.

Література

1. Акимова А.П. О характере профессиональных умений в деятельности педагогов-мастеров / А.П. Акимова. – Ленинград, 1973. – 198 с.

2. Арванітопуло Е.Г. Проектна методика навчання англійської мови на старшому ступені ліцею: автореф. дис. ... на здобуття наук ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 "Теорія та методика навчання" / Е.Г. Арванітопуло. – Київ, 2006. – 22 с.

3. Белкин А.С. Компетентность. Профессионализм. Мастерство / А.С. Белкин. – Челябинск : ОАО "Южно-Уральское книжное узд-во", 2004. – 176 с.

- 4.Гребенкина Л.К. Формирование профессионализма учителя в системе непрерывного профессионального образования : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Гребенкина Л.К. – М., 2000. – 441 с.
- 5.Енциклопедія освіти / академія педагогічних наук України, головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
- 6.Закон України "Про вищу освіту". Чина редакція від 01.01.2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18?find=1&text=%E2%E8%F9%E0+%EE%F1%E2%B3%F2%E0> (звернення 25.08.2019)
- 7.Коберник О.М. Компетентнісний підхід в технологічній освіті / О.М. Коберник // Проблеми трудової і професійної підготовки: зб. наук. пр. – Слов'янськ : СДПУ, 2008. – Вип. 12. – С. 9–16.
- 8.Лозова В.І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів освіти / В.І. Лозова // Педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів. – Харків : ОВС, 2002. – 164 с.
- 9.Мачача Т.С. Проектно-технологічна спрямованість змісту навчального предмета "технології" в основній школі. – 2015. – С.3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://clc.am/QtYfxA> (дата звернення 25.08.2019)
- 10.Никифорова Е.И. Формирование технологической компетентности учителя в системе повышения квалификации : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Е.И. Никифорова. – Чита, 2007. – 242 с.
11. Оксфордский толковый словарь по психологии / под ред. А. Ребера: в 2-х тт: Т.1. / Пер. с англ. Чеботарева Е.Ю. – М. : Вече АСТ, 2003. – 592 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://www.psyoffice.ru/6-487-formirovanie.htm> (дата звернення 25.08.2019)
12. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / Пехота О.М., Кікченко А.З., Любарська О.М. та ін.; за заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : АСК, 2002. – 255 с.
13. Педагогічне проектування / авт.-упорядн. А. Цимбалару. – К. : Шкільний світ, 2009. – 128 с.
14. Терещук Г.В. Компетентнісний підхід як фактор зближення освітніх систем / Г.В. Терещук // Професійні компетенції та компетентності вчителя: матеріали регіонального науково-практичного семінару. – Тернопіль : Вид-во ТИПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – С. 7–9.
15. Указ Президента України "Про Національну доктрину розвитку освіти" від 17 квітня 2002 року №347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення 25.08.2019)
16. Хаялиева С.З. Технологическая компетентность как составляющая профессиональной компетентности будущих инженеров-педагогов / С.З. Хаялиева // Ученые записки Крымского инженерно-пед. ун-та. – 2012. – Вып. 34. – С. 116-119.
17. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. Ученик в общеобразовательной школе / А.В. Хуторской. – М. : ИОСО РАО, 2002. – С. 135–157.

References

- 1.Akimova A.P. O kharaktere professionalnykh umeniy v deyatelnosti pedagogov-masterov [On the nature of professional skills in the activities of master teachers]. – Leningrad. 1973. – 198 s. [in Russian].
- 2.Arvanitopulo E.H. Proektna metodyka navchannia anhliiskoi movy na starshomu stupeni litsei: avtoref. dys. ... na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: spets. 13.00.02 "Teoriia ta metodyka navchannia" [Project methodology of teaching English at the senior high school Lyceum]. – Kyiv, 2006. – 22 s. [in Ukrainian].
- 3.Belkin A.S. Kompetentnost. Professionalizm. Masterstvo [Competence. Professionalism. Mastery]. – Chelyabinsk : OAO "Yuzhno-Uralskoye knizhnoye

izdatelstvo". 2004. – 176 s. [in Russian].

4. Grebenkina L.K. Formirovaniye professionalizma uchatelya v sisteme nepreryvnogo professionalnogo obrazovaniya : dis. ... doktora ped. nauk : 13.00.01 [Formation of teacher professionalism in the system of continuing professional education]. – M.. 2000. – 441 s. [in Russian].

5. Entsyklopediia osvity / akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy, holovnyi red. V.H. Kremen [Encyclopedia of Education]. – K. : Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s. [in Ukrainian].

6. Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu". Chyna redaktsiia vid 01.01.2019 [Law of Ukraine "On Higher Education". Document 1556-VII. Order as of 01/01/2019] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18?find=1&text=%E2%E8%F9%E0+%EE%F1%E2%B3%F2%E0> (zvernennia 25.08.2019) [in Ukrainian].

7. Kobernyk O.M. Kompetentnisnyi pidkhid v tekhnolohichnii osviti [Competence Approach in Technological Education] // Problemy trudovoi i profesinnoi pidhotovky: zb. nauk. pr. – Sloviansk : SDPU, 2008. – Vyp. 12. – S. 9–16 [in Ukrainian].

8. Lozova V.I. Formuvannya pedahohichnoi kompetentnosti vykladachiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv osvity [Formation of pedagogical competence of teachers of higher educational establishments] // Pedahohichna pidhotovka vykladachiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv. – Kharkiv : OVS, 2002. – 164 s. [in Ukrainian].

9. Machacha T.S. Proektno-tekhnolohichna spriamovanist zmistu Navchalnogo predmeta "tekhnolohii" v osnovnii shkoli [Design and technological orientation of the content of the subject of "technology" in primary school]. – 2015. – S.3 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu:<http://clc.am/QtYfxA> (zvernennia 25.08.2019) [in Ukrainian].

10. Nikiforova E.I. Formirovaniye tekhnologicheskoy kompetentnosti uchatelya v sisteme povysheniya kvalifikatsii : dis. ... kandidata ped. nauk : 13.00.08 [Formation of technological competence of a teacher in a continuing education system]. – Chita. 2007. – 242 s. [in Russian].

11. Oksfordskiy tolkovyy slovar po psikhologii [Oxford Dictionary of Psychology] / pod red. A. Rebera: v 2-kh tt: T.1. / Per. s angl. Chebotareva E.Yu. – M. : Veche AST. 2003. – 592 s. [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu:<https://www.psyoffice.ru/6-487-formirovanie.htm> (data zvernennia 25.08.2019) [in Russian].

12. Osvitni tekhnolohii: navch.-metod. posib. [Educational technologies] / Piekhota O.M., Kiktenko A.Z., Liubarska O.M. ta in.; za zah. red. O. M. Piekhoty. – K. : ASK, 2002. – 255 s. [in Ukrainian].

13. Pedahohichne proektuvannya [Pedagogical design] / avt.-uporiadn. A. Tsymbaru. – K. : Shkilnyi svit, 2009. – 128 s. [in Ukrainian].

14. Tereshchuk H.V. Kompetentnisnyi pidkhid yak faktor zblzyzhennia osvitynykh system [The competence approach as a factor of convergence of educational systems] // Profesiini kompetensii ta kompetentnosti vchytelia: materialy rehionalnogo naukovo-praktychnoho seminaru. – Ternopil : Vyd-vo TYPU im. V. Hnatiuka, 2006. – S. 7–9 [in Ukrainian].

15. Ukaz Prezidenta Ukrainy "Pro Natsionalnu doktrynu rozvytku osvity" vid 17 kvitnia 2002 roku №347/2002 [Presidential Decree "On National Doctrine of Educational Development" of April 17, 2002 No. 347/2002] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (zvernennia 25.08.2019) [in Ukrainian].

16. Khayaliyeva S.Z. Tekhnologicheskaya kompetentnost kak sostavlyayushchaya professionalnoy kompetentnosti budushchin inzhenerov-pedagogov [Technological competence as a component of professional competence of future engineers and teachers] // Uchenyye zapiski Krymskogo inzhenerno-pedagogicheskogo un-ta. – 2012. – Vyp. 34. – S. 116–119 [in Russian].

17. Khutorskoy A.V. Klyuchevyye kompetensii kak komponent lichnostno-

orientirovannoy paradigmy obrazovaniya. Uchenik v obshcheobrazovatelnoy shkole [Key competencies as a component of a personality-oriented education paradigm. A student in a comprehensive school]. – М. : IOSO RAO. 2002. – S. 135–157 [in Russian].

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано наукові джерела щодо трактування термінів "компетенція" та "компетентність" у теорії освіти. Обґрунтовано результати аналізу різних підходів зарубіжних і вітчизняних дослідників до тлумачення понять "компетенція", "компетентність" та "фахова компетентність". Відповідно до нормативних документів на сьогодні існує потреба запровадження компетентнісного підходу в сферу освіти, новітніх методів і технологій навчання, інноваційних підходів до підготовки майбутніх фахівців не просто як набору знань, вмінь і навичок, а й сукупності компетентностей та здібностей випускника реалізовувати новітні робочі завдання. Ураховуючи зростання попиту на молодих компетентних фахівців на сучасному ринку праці, більшість науковців наголошує на необхідності їх підготовки на основі компетентнісного підходу.

Проектно-технологічна компетентність розвивається в об'єктно-трансформаційному проектуванні та технологічній діяльності. Власне тому основним стрижнем сучасного трудового навчання в основній школі є конструкторсько-технологічна діяльність як універсальний метод пізнання та перетворення дійсності: від думки до її реалізації. У процесі цієї роботи формується творче мислення учнів, їх вміння вирішувати задачі в різних сферах діяльності. Ключовим навчальним продуктом будь-якого учня в процесі трудового навчання є розвинена конструкторська та технологічна компетентність – свідоме володіння методами і технологіями проектно-технологічної діяльності для ефективного вирішення завдання (створення та виготовлення об'єкту праці).

Ключові слова: компетенція, компетентність, знання, уміння, навички.